

Stg. ZEER GEHEIM
Rubr. ambt.: secr MR

Aantal pag.: 79
Aantal ex.: 30

miciv. Anchief
miciv 04-07-1995
punt 1 b.

MINISTERIËLE COMMISSIE VOOR DE INLICHTINGEN
EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

Nr. 15408

Ex.nr. 53

Notulen van de vergadering gehouden op
dinsdag 24 januari 1995 in de Trêveszaal
van het Kabinet van de Minister-President,
's morgens van 09.00-10.30 uur

Aanwezig: minister-president Kok en de ministers
Dijkstal, Sorgdrager, Voorhoeve en Zalm.

Voorts zijn aanwezig: mevrouw Plesch
(wnd. SG BiZa) en de heren Kok (hfd.
MID), Kievits (wnd. hfd. BVD),
Meulmeester (AZ), Engering (DG-BEB,
EZ), Hendriks (plv. SG Fin), Van
Brummen (DG-PC, Just), Van Eenennaam
(plv. DGPZ, BZ) en Barth (wnd. SG-Def).

Secretaris en wnd. Coördinator IenV:
Mr. J.P.M.H. Merckelbach.
Adjunct-secretaris: Ir. D.K.A.M. Minten.

1. Notulen van de vergadering van 23 februari 1993
(nr. 14679)

Ongewijzigd vastgesteld.

2. Mededelingen
(nr. 95G000006, d.d. 20 januari 1995)

Minister Dijkstal geeft aan twee
mededelingen te willen doen. Ten eerste betreft
dat de plaatsing van een BVD-liaison te
Singapore. Deze permanente liaison zal de
Zuid-Oost Aziatische regio bestrijken. De keuze

is niet op Bangkok gevallen, o.a. omdat daar reeds een CRI-liaison is gevestigd en spreker het verstandig acht de liaisons over de regio te spreiden. Uiteraard zullen zij onderling contacten onderhouden. De tweede opmerking betreft de klachten over de unie van Marokkaanse Moslim-organisaties in Nederland (UMMON) betreffende de ongepaste wijze waarop deze organisatie zich met in Nederland wonende Marokkanen bemoeit. Bij nader onderzoek is terzake niet veel concreet bewijsmateriaal aangetroffen. Echter de zorgen over mogelijke intimidatie blijven bestaan. In de komende weken zal de vaste commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten van de Tweede Kamer vertrouwelijk worden geïnformeerd over de situatie m.b.t. intimidatie van in Nederland wonende minderheden en in Nederland verblijvende asielzoekers. Spreker is voornemens deze commissie dan ook in te lichten over de UMMON.

De Commissie stemt vervolgens in met de plaatsing van een BVD-liaison te Singapore. De minister van Binnenlandse Zaken zal de vaste commissie voor de inlichtingen- en veiligheidsdiensten informeren over de situatie met betrekking tot intimidatie van in Nederland wonende minderheden alsmede in Nederland verblijvende asielzoekers.

3. Versterking functie MICIV
(nr. 95G000007, d.d. 20 januari 1995)

Minister Dijkstal geeft een korte toelichting op de voorliggende notitie van de BVD. Ten eerste is hem gebleken dat er vanuit bestuurlijk en ambtelijk oogpunt voldoende onderwerpen voorhanden zijn om meerdere malen per jaar overleg te hebben. Voorts hebben de drie coalitie partijen in de afgelopen jaren duidelijk een standpunt ingenomen betreffende de manier waarop de veiligheidsdiensten gecontroleerd zouden moeten worden alsmede dat het parlement een sterkere rol zou moeten worden toegekend. Spreker is bereid zijn oorspronkelijke standpunt enigszins te nuanceren als de MICIV maar met een hogere frequentie zal gaan vergaderen om zo een adequate politieke controle op de diensten te kunnen uitoefenen.

De minister-president kan ermee instemmen de intensiteit en de frequentie van het overleg in de MICIV te verhogen en de inhoud van het overleg te verbreden. Hij stelt voor om daarbij onderscheid te maken tussen operationele kwesties, waarbij een goede communicatie tussen meer direct betrokken bewindspersonen van belang

is en een bredere taakuitoefening van de MICIV. Hij vraagt zich af wat de instemming van de MICIV met de voorliggende notitie in feite zal betekenen. De MICIV zal dan in beginsel zeker drie keer per jaar bijeenkomen: in beperkte samenstelling indien er alleen over de operationele aspecten van de diensten gesproken wordt en in brede samenstelling als er algemene beleidsmatige thema's aan de orde zijn.

Minister Zalm heeft er geen bezwaar tegen indien Financiën niet meer bij het verdere overleg in het kader van de MICIV betrokken zou worden. Over financiële zaken kan ook bilateraal overleg worden gevoerd.

Minister Sorgdrager merkt op dat de frequentie van het overleg ook verband houdt met de visie op de rol van de MICIV en de onderwerpen die in de MICIV besproken behoren te worden. Eén vergadering per jaar kan bijna niet meer zijn dan een formaliteit; zo kan de MICIV geen reële betekenis hebben. Alleen vaker vergaderen geeft mogelijkheden voor een nauwere betrokkenheid bij de inlichtingen en veiligheidsdiensten. Zij geeft daar de voorkeur aan, ook vanwege de vele raakvlakken tussen het werk van de diensten en de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit.

De heer Engering stemt met het voorstel in. Vanuit Economische Zaken bestaat de behoefte om betrokken te blijven in verband met non-proliferatie en zaken zoals de cryptografie. Economische Zaken hoeft niet betrokken te worden bij overleg over de operationele aspecten van de diensten.

Minister Voorhoeve sluit zich bij de vorige sprekers aan mede in het licht van de problemen m.b.t. tot de Nederlandse-Antillen en Aruba.

De minister-president concludeert dat de MICIV in beginsel drie maal per jaar zal vergaderen, in januari, in april en in oktober. Wanneer uitsluitend de operationele aspecten van de diensten aan de orde komen behoeven de ministers van Financiën en Economische Zaken niet aan de vergadering deel te nemen.

De Commissie stemt hiermee in.

4. De functie van coördinator van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten
(nr. 95G000004, d.d. 20 januari 1995)

Minister Dijkstal heeft vernomen dat in het verleden de secretaris-generaal van Algemene Zaken tevens coördinator was van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Hij vraagt waarom daar thans in het voorliggende voorstel van wordt afgeweken.

De minister-president antwoordt dat de huidige secretaris-generaal van Algemene Zaken zich tot nu toe niet met het beleidsterrein van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten heeft beziggehouden en daarom een omschakeling zal moeten maken om zich op dit gebied in te werken terwijl de wnd. coördinator, de heer Merckelbach, volledig in de materie is ingevoerd. Er is een pragmatische afweging gemaakt, betreffende de wijze waarop in deze optimaal van de beschikbare kwaliteiten en ervaringen gebruik zou kunnen worden gemaakt. Om deze reden is gekozen voor de voorliggende voordracht ter benoeming.

De Commissie stemt vervolgens in met de voordracht tot benoeming van mr. J.P.M.H. Merckelbach tot coördinator I&V.

5. Presentatie over de crypto-problematiek
(nr. 95G000008, d.d. 20 januari 1995)
(MICIV 23 februari 1993, punt 4)

Minister Voorhoeve onderstreept naar aanleiding van de presentatie van de heer Kok inzake de crypto-problematiek, het grote belang van dit onderwerp vooral met het oog op de groei van de internationale criminaliteit. Het Technisch Informatie- en Verbindingscentrum (TIVC) onderschept in toenemende mate berichten die van nut zijn voor de bestrijding van de criminaliteit. Daarom is de groeiende samenwerking tussen de diensten van belang.

Minister Sorgdrager geeft aan dat naast de crypto-problematiek ook de aftapbaarheid van telecommunicatie in toenemende mate een probleem wordt. Aan de aanbodzijde is thans alleen nog maar de PTT op de markt, maar er komen spoedig nieuwe aanbieders. Dan zal moeten worden bezien op welke wijze deze nieuwe systemen aftapbaar kunnen worden gemaakt en wie de kosten van een dergelijke operatie zal dragen. Het aftappen van telecommunicatie is van groot belang bij het opsporen van misdrijven. In Nederland ligt de verhouding tussen het aantal aftappingen

en het aantal daardoor opgeloste misdrijven wel anders dan in de Verenigde Staten. Aftappen blijft echter een onmisbaar hulpmiddel. Spreekster vraagt zich af of het mogelijk zal zijn met een wettelijke regeling overheidsonvriendelijke cryptografie tegen te gaan. In het reguliere verkeer zal deze wetgeving wel handhaafbaar zijn maar t.a.v. het criminele verkeer zal de situatie veel moeilijker liggen.

Minister Dijkstal onderscheidt een aantal aspecten. In de eerste plaats de vraag wat de wettelijke mogelijkheden zijn om in systemen in te breken. Ten tweede gaat het om de fysieke mogelijkheden om in te breken en af te tappen. Vervolgens moet de afgetapte informatie in crypto kunnen worden gelezen en tenslotte is er de vraag of de geanalyseerde informatie bij het opsporingsonderzoek kan worden gebruikt. Deze aspecten beïnvloeden elkaar en moeten in hun onderlinge samenhang worden gezien, juridisch, organisatorisch en financieel.

Het is spreker nog niet duidelijk wat met offensief en defensief wordt bedoeld ook in relatie met de informatiebeveiliging. Hij zou een en ander nader uitgewerkt willen zien evenals de vraag in hoeverre de inspanningen op cryptogebied andere inspanningen kunnen vervangen. Het volgen van een verdachte is bijvoorbeeld niet nodig als men via aftappen en de computer ook aan de benodigde informatie kan komen. Voorts wijst hij op het rapport van het Beleidsadviescollege Politie Informatievoorziening onder voorzitterschap van de heer Hermans over de politie informatie-ontwikkeling in de toekomst en de beveiliging daarvan. Nagegaan zal moeten worden welke raakvlakken dat rapport heeft met de materie die thans aan de orde is. Op basis van het rapport van de commissie Hermans wordt voorgesteld f. 400 mln. extra uit te trekken voor automatisering op rijks- en regionaal niveau. Indien deze financiële middelen al zouden kunnen worden vrijgemaakt, zal moeten worden gezien of deze op onderdelen mede ten nutte van de oplossing van de crypto-problematiek kunnen worden aangewend.

Minister Zalm spreekt zijn waardering uit over de presentatie die in onderlinge samenwerking tussen de diensten tot stand is gekomen. Hij constateert dat de beschikbare capaciteit gerelateerd aan de behoefte nogal scheef over de diensten is verdeeld: de BVD beschikt over een minimale capaciteit, Justitie over een geringe, maar Defensie heeft een enorme capaciteit. In de schets van de toekomstige ontwikkelingen werd aangegeven dat de grootste

problemen op het gebied van justitie te verwachten zijn en niet op dat van defensie. Hij betwijfelt of de huidige capaciteitsverdeling daarbij voldoende aansluit, zeker wanneer Justitie slechts incidenteel door Defensie wordt geholpen. Het gaat hier dus om de keuze van de goede prioriteiten. Tenslotte vraagt spreker of de betrokken collega's al onderling overleg hebben gevoerd over de omvang van extra uitgaven en de dekking daarvan.

De heer Engering constateert dat de explosieve toename in het gebruik van cryptografie vooral binnen het bedrijfsleven plaatsvindt. De vraag is hoe de voor de Staat relevante informatie die onderschept en ontcijfert moet worden kan worden onderscheiden van de grote stroom versluierd berichtenverkeer binnen het bedrijfsleven die voor de overheid niet relevant is. Stel dat 90% van de cryptografie voor de overheid niet relevant is dan moet de overheid toch niet proberen alles te analyseren.

De minister-president vraagt, naar aanleiding van het begrip "overheidsvriendelijk" of nog eens precies gedefinieerd kan worden wat vanuit het algemeen belang de grenzen zijn van de toelaatbaarheid en noodzakelijkheid van offensief optreden in deze. Met betrekking tot de aangegeven achterstand op het gebied van de cryptografie vraagt hij of voor 1990 ook al sprake was van een achterstand. Een volgende vraag is of de achterstand die met het handhaven van de bestaande activiteiten tussen 1995 en 2000 zou worden opgelopen een vaststaand of een arbitrair gegeven is vanwege ondermeer de ontwikkeling van nieuwe technieken. Spreker vraagt voorts in hoeverre gebruik wordt gemaakt van internationale samenwerking met betrekking tot het gezamenlijk ontwikkelen en hanteren van technieken of infrastructures op het militaire vlak of op dat van de grensoverschrijdende criminaliteit. Evenals minister Dijkstal vraagt spreker zich af of andere activiteiten op een lager pitje kunnen worden gezet als het crypto-plan wordt uitgevoerd. Tenslotte zit spreker met de vraag hoe ons ambitieniveau zal worden bepaald; wat is de graadmeter voor de afweging tussen inspanning en voldoende resultaat.

De heer Kok antwoordt in reactie op de vragen van de minister-president en minister Zalm dat het onderscheppen en kraken van versluierde berichten veruit het grootste aandeel oplevert - 75 à 85% - van alle inlichtingen. De onderschepte berichten zijn niet altijd voor

Nederland relevant, maar kunnen van belang zijn voor de bondgenoten. De uitruil van deze informatie kan informatie opleveren die wel direct van belang is voor Nederland. De informatie uit open bronnen en uit human intelligence is qua omvang bijna te verwaarlozen tegenover de informatie uit verbindingssinlichtingen.

Minister Dijkstal vraagt of daaruit kan worden geconcludeerd dat niet gerichte activiteiten af en toe resultaten kunnen opleveren.

De heer Kok antwoordt dat er toch sprake is van gerichte activiteiten. Er wordt gewerkt aan de hand van een nationale wensenlijst die ook via samenwerking en uitruil met de partners wordt ingevuld.

De minister-president was wel op de hoogte van het bestaan van deze "postzegelbeurs", maar zijn vraag had meer betrekking op internationale samenwerking bij het ontwikkelen van de kostbare infrastructuur.

De heer Kok antwoordt dat een dergelijke samenwerking ook plaatsvindt vooral op bilaterale basis. Zo worden de "kastjes" ontwikkeld die crypto-systemen kunnen kraken. Dat is een kostbare activiteit waarbij ook het resultaat gezamenlijk wordt geëxploiteerd. Dat leidt ook tot een veel grotere analysecapaciteit in het vervolgtraject. Spreker noemt ter illustratie dat men in de bekende RaRa-zaak stuitte op vercijferde bestanden, die het gerechtelijk laboratorium en ook het TIVC niet kon analyseren. De bestanden zijn toen naar de Verenigde Staten gezonden waar men ook maar een klein gedeelte heeft kunnen ontcijferen. De gepresenteerde prognose over de omvang van de cryptoproblematiek is deels gebaseerd op deskundigheid en deels op het extrapoleren van gegevens uit de voorgaande jaren. De prognose die in het voorjaar van 1993 is gemaakt blijkt na twaalf maanden nog aardig te kloppen.

De heer Van Brummen gaat naar aanleiding van de opmerking van de minister-president nader in op het ambitieniveau en de succesmogelijkheden. Bij het gerechtelijke laboratorium - de afdeling forensisch computeronderzoek - is gebleken dat het aantal analyse-verzoeken is toegenomen van 58 in 1992 tot 135 in 1995. In deze tijd is het aantal formatieplaatsen van 1 tot 5 toegenomen. Aan 80% van de verzoeken kan worden voldaan. Daaruit blijkt dat de genoemde afdeling in staat is om tot een redelijke successcore te komen. De balansverschuiving van Defensie naar Justitie heeft te maken met het feit dat het hanteren van cryptografie explosief toeneemt in de criminele

sfeer. Daarom zijn juist bij de BVD en Justitie snelle investeringen nodig.

De heer Kievits meent dat een aantal van de gestelde vragen vanuit de MICIV kan worden uitbesteed aan het CVIN ter voorbereiding van besluitvorming in de voorjaarsvergadering van de MICIV. Van de technische middelen in het kader van de cryptografie maakt de BVD minder gebruik dan de andere diensten. Toch acht hij de genoemde technieken onmisbaar en steunt hij het voorstel tot intensivering van de cryptoactiviteiten. Het blijft echter een beperkt hulpmiddel; goed opgeleide spionnen houden rekening met het kraken van crypto. Ook de internationale samenwerking kent zijn beperkingen, zoals blijkt in de RaRa-zaak, maar dient toch maximaal te worden benut. De BVD richt zich met name op de fasen voor en na het hanteren van cryptografie. Dat is een andere manier om informatie te verkrijgen. Het gaat niet alleen om de technische maar ook om de operationele aspecten.

De heer Meulmeester onderschrijft de opmerking dat er sprake is van zowel technische als operationele aspecten. Welke berichten ook worden onderschept altijd zal moeten worden gezien wat de intentie van de verzender is en of de ontvanger het bericht ook zo zal willen uitvoeren. De techniek is belangrijk maar het gewone handwerk blijft onmisbaar. Cryptografie is zo belangrijk geworden dat bepaalde bondgenoten teams over de wereld sturen die trachten cruciale apparatuur in bezit te krijgen om bepaalde berichtgeving te kunnen ontcijferen. Datzelfde geldt ook voor criminele organisaties die veel geld en professionele deskundigheid tot hun beschikking hebben en veel verder zullen gaan dan het stelen van floppies met geheime informatie.

Minister Voorhoeve sluit zich hierbij aan. Ook uit de discussie blijkt dat verbindingsinlichtingen van groeiend belang zijn voor de rechtshandhaving en de staatsveiligheid en een steeds belangrijker bijproduct van de militaire inlichtingendiensten. Om de taken goed te kunnen uitvoeren is een extra inspanning nodig van f. 25 mln. per jaar. Defensie kan deze financiële middelen echter niet verschaffen. Het betreft een investering in het algemeen belang en binnen de begroting van Defensie is hiervoor geen ruimte. Buitenlandse Zaken, Justitie, Binnenlandse Zaken, Algemene Zaken en Defensie hebben hier een gezamenlijk probleem van f. 100 mln. in de komende vier jaar, willen wij niet op een onoverbrugbare achterstand komen.

De heer Kok merkt op dat er een

fundamenteel verschil bestaat tussen de benadering van Justitie en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Justitie is reactief; het reageert op feiten die zich hebben voorgedaan en is uit op het verkrijgen van bewijzen. De inlichtingen- en veiligheidsdiensten zijn pro-actief en brengen de risico's in kaart waartegen nog maatregelen genomen kunnen worden, waarbij men minder geïnteresseerd is in het verkrijgen van bewijzen.

Minister Dijkstal wijst erop dat politie en justitie zich ook steeds meer pro-actief opstellen. Criminaliteitsbestrijding heeft in toenemende mate te maken met de staatsveiligheid en komt daarmee op het aandachtsterrein van de BVD. Ter illustratie noemt hij het BVD-onderzoek naar de betrokkenheid van militairen bij de drugshandel in Suriname. Langzamerhand zijn er veel departementen met gelijke belangen bij dit soort onderzoek betrokken.

De heer Kok wijst op het feit dat buitenlandse partners van de diensten terughoudend zijn met het verstrekken van informatie als zij weten dat deze ook wordt gebruikt in de rechtzaal.

De minister-president stelt de volgende conclusies voor:

Het CVIN zal, gehoord het besprokene in de commissie, een beslispuntennota t.b.v. de MICIV-vergadering in april 1995 voorbereiden.*

Hierbij zal als leidend beginsel worden gehanteerd een gebundelde aanpak en een optimale benutting van de beschikbare capaciteit van alle betrokken diensten. Voorts zal de nota een helder, ook voor de Kamer bruikbaar, beeld moeten schetsen van de crypto-problematiek.

De Secretaris,

* De Ministerraad heeft in zijn vergadering van 27 januari 1995 (agendapunt 12) besloten dat ook VW en EZ bij de voorbereiding van deze nota zullen worden betrokken.